

6. Nemzeti kultúrák értelmezése

1. Hogyan látunk másokat?

'Senki nem látja a világot érintetlen szemmel, hanem különféle szokások, intézmények és gondolkodási módok szűrőjén keresztül látja azt. Még filozófiai vizsgálódásaink során sem láthatunk e sztereotípiák mögé. Hagyományaink és szokásaink még az igazról és hamisról alkotott fogalmainkra is hatással vannak' Ruth Benedict (1934)

'A vágy, hogy teljes egészében megértsünk egy kultúrát, arra kényszerít bennünket, hogy általános viselkedési minták leírását tanulmányozzuk, ami más problémákhoz vezet. Az egyéneket kultúrájukban élő lényként kell megértenünk, a kultúrát pedig úgy, ahogy az egyének megélik azt.' Franz Boas (Benedict, 1934)

Feladat: Milyen jellemvonásokat szoktak társítani Magyarországgal, az Egyesült Államokkal és Nagy Britanniával? Tegye az alábbi 12 jelzőt a három oszlopba, és tegyen mindegyikbe még egy vagy két általánosítást.

Arrogáns; Magabiztos; Szorgos; Vendégszerető; Jó humorú; Képmutató;
Udvarias; Büszke; Tartózkodó; Nyughatatlan; Romantikus; Temperamentumos;

U.S.A.	Anglia	Magyarország
?	?	?

Mennyire hasonlít a listája a szomszédjééhoz? És a feladat lehetséges (de egyáltalán nem kizárólagos) megoldásához? /James Leavey és Phil Saltmarsh előadása alapján /

A dolgokat nem olyannak látjuk amilyenek, hanem olyannak, amilyenek mi vagyunk. – Talmud
Amikor egy zsebtolvaj találkozik egy szenttel, csak a zsebeit látja. – ősi indián mondás
Nincsenek idegen országok. Csak az utazó idegen. – Robert Louis Stevenson

2. Milyenek az angolok? - (Fox, 2004)

Az alap:

Társadalmi bajok

Reflexek:

Humor

Mértékletesség

Képmutatás

Szemléletmód:

Empiricizmus

Pesszimizmus

Osztály (ön)tudat

Értékek:

Fair play

Udvariasság

Szerénység

Okok: Időjárás? Történelem (a birodalom meghódítása majd elvesztése)? Elszigeteltség egy zsúfolt szigeten? ...?

3. Milyenek az amerikaiak?

Amerika olyan hatalmas, hogy bármit mondanak róla, az valószínűleg igaz, de az ellenkezője is. – James T. Farrell

Szélsőséges ellentétek és hirtelen változások történelmi örököséiként – az amerikaiak az identitásukat olyan dinamikus ellentétek kombinációjaként fogalmazzák meg, mint vándorló és egy helyben maradó, egyéni és szabványos, versengő és együttműködő, vallásos és szabadgondolkodó, felelősségteljes és cinikus. – Erik Erikson

Az amerikai alapértékek rövid leltára – Albert and Williams (1990:23-25):

- Aktív hozzáállás az élethez, melynek alapja az a törekvés, hogy uraljuk és ne csak elfogadjuk az eseményeket.
- Hangsúly a teljesítményen és sikeren – anyagi jólét
- Puritán erényekre utaló erkölcsi jellemzők, mint pl. kötelességtudás, szorgalom, józanság.
- Vallásos hit
- Tudományos és világi racionalitás; a világ megismerhető, rendszeres, jóindulatú;
- Inkább progresszív, mint tradicionális vagy statikus kép a történelemtől; optimizmus, a jövőbe vetett hit; hit abban, hogy a haladáshoz erőfeszítéseken át vezet az út;
- Egyenlőség; hierarchikus kapcsolatok helyett horizontális (partneri, egyenlőségen alapuló) kapcsolatok
- Az egyén és személyiség nagyra értékelése szemben a kollektív identitással és felelősséggel
- Önállóság
- Humanitárius viselkedés
- Külső konformitás
- A sokféleség (másság) iránti tolerancia
- Hatékony és gyakorlatias
- Mobilitás és változás

Egy néhány további jellegzetesség - Hall&Hall (1990):

- Soketnikumú lakosság, sokféleség → nyitottság, barátságosság, informális, optimizmus, kreativitás, hangosság, vitalitás
- Idő: monokronikus; fontos az időbeosztás, a tervek; gyors életritmus;
- Tér: nagy terek; magánszféra tisztelete; nagyobb személyes távolság, mint Európában; de: kézfogás és valamennyi fizikai érintkezés, pl. ölelés, vállveregetés gyakori, de nem puszi; elég erős szemkontaktus;
- Erős munkaerkölcs; (*a land of 'workaholics'*)
- Kommunikációs stílus: direkt, nyílt, kérkedő, felszínes,
- Értékek: szabadság, demokrácia, gyakorlatias, becsületesség,

4. Milyenek vagyunk mi? – mások szemszögéből

Vámos és Sárközi (1999):

Emblematikus kép: gulyás és cigányzene

Jellem és értékek: „paprika” temperamentum, lelkesedés, virtus, pesszimizmus, kollektív neurózis, „mindentudók”, szentimentalizmus, kisebbségi érzés, irigység, „Mindenki egyenlő, de a férfiak egyenlőbbek.”

Ardó (2008):

életvidámság, legendás IQ ↔ érzelmi intelligencia, nemzeti büszkeség, önsajnálát, füstölgés, depresszió, irigység, tehetség (sport, tudomány, zene),

Feladat: Mennyire tarja érvényesnek a fenti „címkéket”? Mit tenne még hozzá a fentiekhez?

5. Általánosítások és a kulturális dimenziók hálója (Hall & Hall, 1990 alapján)

Kérdések:

Mi a haszna a fenti passzusokban szereplő általánosításoknak?

Segítik-e a megismerést, az előítéletek leküzdését és az ön-reflexió valamint tolerancia kialakulását?

Milyen kulturális dimenziókra utalnak a monokronikus és polikronikus emberek alábbi jellemzői?

Monokronikus emberek	Polikronikus emberek
Egyszerre egy dolgot csinálnak.	Egyszerre több dolgot is csinálnak.
A munkára koncentrálnak	Könnyen eltéríthető a figyelmük, meg-megszakítják tevékenységüket
Komolyan veszik a kötelezettségeiket.	A pontosságot olyan célnak tekintik, melyet meg kell valósítani – ha lehetséges.
Sok információra van szükségük	Sok információval rendelkeznek
Elkötelezettek a munkájuk iránt.	Elkötelezettek az emberek és emberi kapcsolatok iránt
Szigorúan ragaszkodnak a tervekhez	Gyakran és könnyen változtatnak a terveiken
Fontos számukra, hogy ne legyenek mások terhére; tisztelik a magánszférát; figyelmesek	Fontosabb számukra szeretteikkel (család, barátok) és közeli munkatársaikkal való kapcsolatuk, mint a magánszféra tisztelete
Tiszteletben tartják a magántulajdont, ritkán kérnek vagy adnak kölcsön	Könnyen és gyakran kérnek vagy adnak kölcsön dolgokat
Legtöbb kapcsolatuk rövid-távú	Gyakran életre szóló kapcsolatokat építenek.

Feladatok:

- Válasszon ki egy a magyarokról szóló kliséz az alábbiakból vagy válasszon egy másikat, és magyarázza meg néhány kulturális dimenziót is figyelembe véve. (pl.: *Egy magyar mögötted lép be a forgóajtóba, de előtted jön ki., Sírva vígad a magyar, Nem elég magyarnak lenni, kell valamicske tehetség is..., A magyar hamar aláír, lassan fizet. Két magyar háromfelé húz, A magyar, ha szépen kéri, az ingét is odaadja.*)

- Olvassa el a következő részletet:

Ha felöltöznek, rögtön sietni kezdenek. Nem számít, hova. Akárhova. Amerikában expressz liftek és expressz földalattik is járnak. Vannak helyek, ahol négyfogásos étkezést másfél perc alatt kaphatunk, ahol óránként két ötvenezer tonnás hajót gyártanak, ahol a magas jövedelemmel rendelkezők kisbabái akár három hónap alatt elkészülnek, bár az olcsóbb bábik előállításuk kicsit tovább tart. Gyorsan dolgoznak, gyorsan beszélnek – rövid, szaggatott mondatokban – gyorsan alszanak és gyorsan isznak. Türelmetlenül nyakalnak be hihetetlen mennyiségű Manhattan-i koktélt, száraz martinit vagy tömény whiskyt. Nem élvezik magát az italt, de céljuk van az ivással: a lehető leggyorsabban be akarnak rúgni. (George Mikes: Hogyan karcoljunk felhőket - *How To Scrape Skies*)

Mit gondol találó és mit kevésbé jellemző klisének? Mi lehet az oka a gyors tempónak és sietségnek?

- Egészítse ki az alábbi mondatokat a következő szavakkal kifejezésekkel:

étel; sorban állás; szexuális élet; lélek; időjárás;

- egy egyébként szenttlen nemzet nemzeti szenvedélye.
- Az angoloknak nincs, fontosabbnak tartják a szépítő körülírást
- az ország legfontosabb témája.
- Az európaiaknakvan; az angoloknak melegvizes palackjuk.
- Az európaiaknak jó vannak; az angolokak viszont asztali etikettjük.

George Mikes: Anglia papucsban 'How To Be An Alien' (1946) alapján

6. Néhány fogalom a kultúrák megértéséhez:

Kulturális és szociális tipizálás – az emberi gondolkodás folyamata. Önmagában semleges folyamat, mely a szükséges sémák kialakulásához járul hozzá. A sémák a memóriából előhívható, fogalmakat, jelenségeket képviselő általánosított, sztereotipikus minták. Gazdaságossá teszik a kommunikációt, mert segítségükkel interpretálják a

kommunikációban résztvevők a különféle eseményeket, embereket, értékeket, stb. (cf. Cook, 1989; Nemetz-Robinson, 1985).

Sematikus feldolgozás – a beérkező információk (hallottak, látottak, olvasottak) észlelése és interpretálása sémák segítségével.

Az első impresszió hatása – a dolgokról nyert első impresszió olyan erős sémákat kelt életre, melyek sokkal erősebben hatnak, mint a későbbi benyomások. Erősen hatnak arra, hogyan kommunikálunk másokkal. Az első benyomások gyorsan és erőteljesen hatnak arra, hogy hogyan látunk másokat és hogyan viselkedünk velük. Nehezen megváltoztathatók.

Sztereotípiák – sémák alkalmazása egy csoport minden tagjára/reprezentánsára. Gyakran ítélettel telt elképzelések. A sémákhoz hasonlóan nehezen változnak, nehezen változtathatók. (Atkinson, R.C. et al 1990:625-626)

Kulturális sztereotípiák – pozitív és negatív általánosítások, melyek egy egyszerű minta segítségével magyaráznak összetett jelenségeket, és néhány jellemző (vagy jellemzőnek vélt) vonás alapján írják le egy csoport minden tagját. Ezért buktatóként működhetnek interkulturális kommunikációban, mivel mélyen gyökerező elképzelések, melyeket nehéz megváltoztatni vagy korigálni, s így gátolják az objektivitást. (Barna idézve: Samovar and Porter, 1994, p. 341).

Feladatok:

A sztereotípiákat könnyen átfogalmazhatjuk óvatos általánosítássá olyan módosítókkal, mint pl.: *gyakran, sok, úgy tűnik, valószínűleg*, stb. mint az alábbi példákban. Írjon egy harmadik sztereotípiát, és magyarázza el mindhárom hátterét:

Sztereotípiák	Hasznos általánosítás	Háttér információ
'Az angolok tivornyázó bunkók.'	<i>Fiatál brit turisták gyakran sokat isznak népszerű nyaralóhelyeken.</i>	
'A magyarok nem elég ambíciózusak, és félnek a változásoktól.'	<i>Sok magyar munkavállaló nehezen tud alkalmazkodni az új kihívásokhoz.</i>	

Olvassa el az alábbi beszámolót, és döntse el, milyen sztereotípiák erősödtek meg az elbeszélőben:

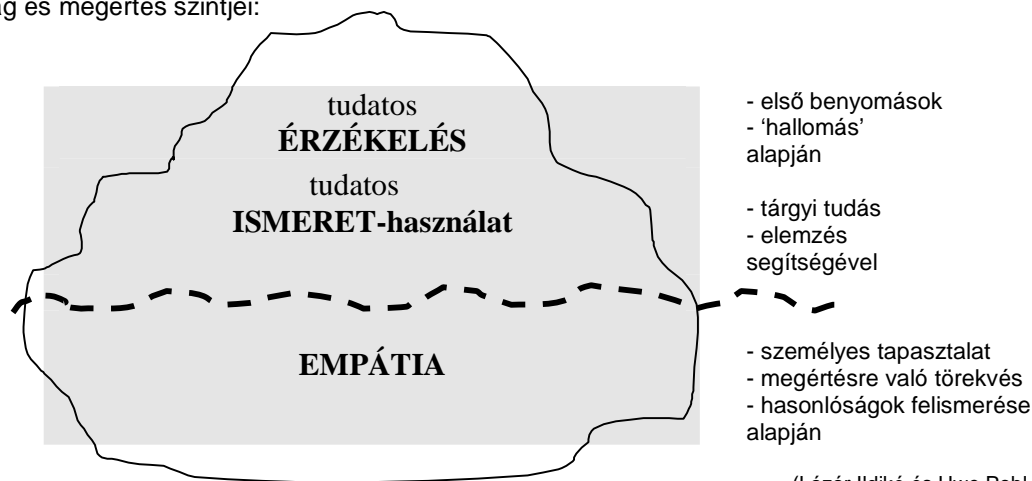
“Cserediákként érkeztem Stockholmba. A pályaudvaron a vendéglátóim vártak. Nagyon kedves család volt, elhozták a kislányukat is. Miközben vártak, rajzolt is nekem egy képet. Autóval vittek haza. Az úton végig rémesen éreztem magam, mert alig beszéltünk. Nem tudtam, hogy nekem kellett volna-e többet beszélnem, vagy kérdezzem, vagy jól tettem, hogy csendben maradtam.”

Mondjon példát egy esetre, amikor erőfeszítést kellett tennie, hogy megértse egy önetől eltérő viselkedésmintát.

7. Folyamatok a kultúrák megértésében:

- Érzékelés
- Ismeretek
- Empátia

A tudatosság és megértés szintjei:

(Lázár Ildikó és Uwe Pohl előadása nyomán)

7.1 Tudományos megközelítések és módszerek az átlagembernek:

Antropológia Etnográfia

Módszerek:

- Elmerülés a megélt tapasztalatban
- Interakció keresése: találkozás, interjúzás
- Megfigyelés, érzékelés (megfigyelés v.s. résztvevő megfigyelés)
- A tapasztaltak dokumentálása (képi, szöveges)

A megértés lépései:

1. **A 'másik' észlelése** – saját sémáink és sztereotípiáink kivetítése, az első benyomások és a különbségek érzékelése
2. **Általánosítás** – ismeretszerzés és kulturális dimenziók megértése
3. **Tapasztalás** – elmerülés, kapcsolatfelvétel, kérdések segítségével
4. **Megszabadulás az előítéletektől** – interakción, verbális kommunikáción és a hasonlóságok felismerésén keresztül
5. **Az egyéni és a csoportviselkedés megkülönböztetése**

Kötelező olvasmány:

Holló Dorottya (2008). *Értsünk szót!* – kultúra, nyelvtanítás, kommunikáció. Budapest: Akadémiai Kiadó.

5. – Sztereotípiá, előítélet, alkalmazkodás.

Róka Jolán & Sandra Hochel (szerk.) (2008). *Interkulturális és nemzetközi kommunikáció a globalizálódó világban*.

Budapest: Századvég. Kulturális különbségek pp. 48-83.

Hivatkozások:

Albert, E., Williams, R. (1990). Introduction. In Luedtke's (Ed.), *Making America*. Washington D.C.: U.S. Information Agency.

Ardó Zs. (2008). *Culture shock! Hungary*. Tarrytown N.Y.: Marshall Cavendish Editions.

Atkinson, R.L., Atkinson, R. C., Bem, D.J.& Nolen-Hoeksema (1990). Social Cognition. In Hildgard's (Ed.), *Introduction to Psychology*, (pp. 593-598). Fort Worth: Harcourt Brace.

- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Bem, D.J. & Nolen-Hoeksema (1990). Linguistic Relativity Hypothesis. In Hildgard's (Ed.), *Introduction to Psychology*, (pp. 625-626). Fort Worth: Harcourt Brace.
- Barna, L.M. (1994). Stumbling Blocks in Intercultural Communication. In Samovar, L.M. & R.E. Porter (Eds.) *Intercultural Communication – A reader*. Belmont CA: Wadsworth Publishing Company.
- Benedict, R. (1934). *Patterns Of Culture*. London: Routledge.
- Boas, F. (1934). Introduction. In: Benedict, R. (1934). *Patterns Of Culture*. London: Routledge.
- Cook, G. (1990). *Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Fox, K. (2004). *Watching The English*. London: Hodder.
- Hall, E.T. & M.R. Hall (1990). *Understanding Cultural Differences*. Yarmouth: Intercultural Press.
- Mikes, G. (1946). *How To Be An Alien*. London: Andre Deutsch. Also in Mikes, G. (1986). *How To Be A Brit*. London: Penguin.
- Mikes, G. (1947). *How to Scrape Skies*. London: Allan Wingate.
- Nemetz-Robinson, G.L. (1985) *Cross-Cultural Understanding. Processes and Approaches for Foreign Language ESL and Bilingual Educators*. London: Prentice-Hall.
- Vámos M. és Sárközi M. (1999). *Xenophobe's guide to the Hungarians*. London: Oval Books.
Magyarul: <http://files.meetup.com/80619/Kis%20nemzethat%E1roz%F3%20k%F6nyvek%20-%20Mi%E9rt%20nem%20b%EDrj%E1k%20a%20magyarokat.pdf>